Daniele Perra

PROMÉTHEIZMUS ÉS ATLANTIZMUS*

Kétezerhuszonkettő július 25-én Prágában rendezték meg az Oroszországi Szabad Nemzetek Fórumának második konferenciáját (az elsőt szintén az idén tartották, május 8-án, Varsóban). A találkozó főszereplői között volt Pavlo Klimkin, volt ukrán külügyminiszter és az Icskeriai Csecsen Köztársaság (londoni) száműzetésben lévő kormányának „miniszterelnöke", Ahmed Zakajev (akit Moszkva többször terrorizmussal vádolt).

Weboldaluk szerint (www.freenationsrf.org) a fórum fő „fókuszterületei" a következők: *„deimperializáció és dekolonizáció; deputyinizáció és nácitlanítás; demilitarizálás és atomfegyver-mentesítés; gazdasági és társadalmi változás"*. Így folytatják: *„Az Oroszországi Szabad Nemzetek Fóruma olyan platform, amely összehozza a helyi és regionális vezetőket, az Orosz Föderáció ellenzéki mozgalmainak tagjait, a nemzeti mozgalmak képviselőit, aktivistákat, a szakmai közösséget és mindenkit, aki tisztában van azzal, hogy Oroszország azonnali átalakítására van szükség.*

Ez az átalakítás egyet jelent az orosz terület számtalan új államra osztásával, melyek függetlenségét és szuverenitását a »nemzetközi közösségnek« azonnal el kell ismernie." Kijelentik: *„Felhívásunk az ENSZ tagállamaihoz szól, hogy nyújtsanak maximális támogatást az átmeneti nemzeti kormányoknak/közigazgatásoknak a dekolonizáció és a béke céljai elérése, valamint a következő őslakos népek és gyarmati régiók függetlenségének és szuverenitásának hivatalos elismerése érdekében: Tatárföld, Ingria, Baskíria, Karélia, Burjátia, Kalmükföld, a Balti Köztársaság (Kelet-Poroszország), Komi, Cserkasszia, Szibéria, Uráli Köztársaság, Don-vidék, Tuva, Kubán, Dagesztán, a Csendes-óceáni Föderáció, a Moszkvai Köztársaság, Erzaföld, Jakutföld, Pomorje, Csuvasföld, Csernozjom, Mordvinföld, Volga-mente, Hakaszföld, Udmurtia, Ingusföld stb."*

Felkérik e régiók őshonos népeit, hogy tömegesen vegyenek részt a békés, de szisztematikus ellenállásban. Ezzel párhuzamosan azonban területi milíciák alakítását is szorgalmazzák, a rendvédelmi szervek képviselőit pedig arra kérik, hogy csatlakozzanak hozzájuk.

Úgy tűnik, hogy e „tervezet" szorosan az úgynevezett Helsinki Bizottság javaslatát követi (még jobban eltúlozva). Az Egyesült Államok kormányának ezen ügynöksége, amely *„az emberi jogokat és a katonai biztonságot támogatja Európában"*, valójában úgy beszél *„Oroszország dekolonizálásáról"*, mint *„morális és stratégiai szükségszerűségről"*. A (nem is túlságosan leplezett) cél pontosan az, hogy a „nacionalizmusokat" felhasználva az Orosz Föderációt tíz vagy még több államra bontsák.[1]

* Synergon Info, 2022. július 30. Online forrás: https://www.eurasia-rivista.com/prometeismo-e-atlantismo. (Utoljára megtekintve: 2022. augusztus 14. – *A ford.*)

[1] Lásd Oroszország dekolonizálását, amelyet a Helsinki Bizottság közelgő tájékoztatóján kell megvitatni: www.csce.gov.

Oroszország etnikai alapon történő felosztásának ötlete nem különösebben eredeti. Még csak nem is a kortárs geopolitika terméke. Josef Piłsudski lengyel katonai vezető már a 20. század elején egy ideológiai és geopolitikai projektet vezetett, amely a *„prométheizmus"* nevet kapta. Ez a projekt egy olyan államtömb létrehozását célozta (e tömbben Lengyelországnak fontos szerep jutott volna), amely „tengerközi", azaz a Balti-tenger és a Fekete-tenger között elhelyezkedő, egyfajta *cordon sanitaire*-t [„védelmi folyosót" *(a szerk.)*] alkotna Oroszország határain. Emellett a „prométheuszi mozgalom" – előbb a cári birodalom, majd a Szovjetunió – nem orosz népeinek lelkiismeretét is fel akarta ébreszteni, hogy felszabadítsa őket a moszkvai iga alól.[2]

„A (nem is túlságosan leplezett) cél pontosan az, hogy a »nacionalizmusokat« felhasználva az Orosz Föderációt tíz vagy még több államra bontsák."

A projekt neve természetesen Prométheusz, a titán nevéből származik, aki az istenektől ellopott tüzet az emberekre ruházva a „felvilágosodás", valamint a Zeusz által képviselt „despotizmussal" szembeni ellenállás eszméjét volt hivatott szimbolizálni – legalábbis a mítosz e modern átértelmezése szerint, melyben a Moszkva által leigázott népek lennének az új Prométheuszok, Oroszország pedig a „despotikus" olümposzi isten képviselője volna. Ahogyan Edmund Charaskiewicz (Piłsudski egyik fő munkatársa) fogalmazott: *„A prométheuszi koncepció megalkotója és lelke Piłsudski marsall volt, aki már egy 1904-ben a japán kormányhoz intézett memorandumban rámutatott annak szükséges voltára, hogy a Balti-, a Fekete- és a Kaszpi-tenger medencéjében élő számos nem orosz nemzetet fel kell használni az Oroszországgal szembeni harcban, hangsúlyozva, hogy »a lengyel nemzet történelme, szabadságszeretete, és a három e nemzetet elnyomó birodalommal (a némettel, az orosszal és az osztrák–magyarral) szemben tanúsított megalkuvás nélküli ellenállása miatt kétségtelenül vezető szerepet kell játszania az oroszok által elnyomott nemzetek felszabadításában«".*[3] És tovább: *„Lengyelország ereje és jelentősége az orosz birodalmat alkotó részeken belül lehetővé teszi számunkra, hogy kidolgozzuk az orosz állam belülről – pontosan említett részei segítségével – történő szétzilálását, ezáltal szabadítva fel a rászoruló országokat. Ebben látjuk nemcsak hazánk függetlenségért folytatott kulturális küzdelmének beteljesülését, hanem létezésének garanciáját is. Ha az orosz hódítási hajlandóság meggyengül, megszűnik veszélyes ellenség lenni".*[4]

Mielőtt magát a geopolitikai projektet elemeznénk, nem szabad elfelejtenünk, hogy a valóságban a görög mítosz jelentése egészen más. Ahogy Claudio Mutti idézi Mircea Eliade román tudóst *Testimoni della decadenza* (A hanyatlás tanúi) című könyvében, Prométheusz *„távolról sem az emberiség jótevője, hanem éppen ő felel a jelenlegi hanyatlásért (…). Hésziodosznál Prométheusz mítosza magyarázza a »gonosz« világba való behatolását; végső soron a Zeusz elleni bosszú jelképe".*[5] Következésképpen a mitológiai

[2] R. Woytak: The promethean movement in interwar Poland. *East European Quarterly* (Boulder, Colorado) 18. évf. 3. sz. (1984. szeptember) 273–278. o. [A témával kapcsolatban magyar nyelven lásd a *Magyar Hüperión* (Budapest) 5. évf. 4. (19.) számának több írását. *(A szerk.)*]

[3] *A collection of document by Lt. Col. Edmund Charaskiewicz*. Szerk. A. Grzywacs – M. Kwiecien – G. Mazur. Krakkó, 2000, Księgarnia Akademicka, 56. o.

[4] Uo.

[5] C. Mutti: *Testimoni della decadenza*, Bari, 2022, L'Arco e la Corte, 11. o.

Kapcsolat (2012)

téma „lengyel" értelmezése egy tisztán modern, „demokratikus" és „progresszív" látásmód termékének tűnik, amelynek semmi köze a téma eredeti jelentéséhez.

Piłsudski geopolitikai projektje (amely az európai történelemben a 16–18. század fordulóján főszerepet játszó, erős lengyel–litván állam helyreállítását célozta) a szocialista blokk összeomlásával és a Varsói Szerződés megszűnésével új életre kelt. A Három Tenger Kezdeményezés (*Three Seas Initiative* – amely még az Obama-kormányzat idején fogant, és Donald J. Trump volt a végrehajtó) célja újfent egy *cordon sanitaire* létrehozása (atlanti védnökség alatt) Nyugat-Európa és Oroszország között, hogy a két (pénzügyi-gazdasági, katonai és természeti erőforrásokban gazdag) félóriást elválassza egymástól. A kezdeményezés hetedik csúcstalálkozóján, amelyet Rigában tartottak 2022. június 20–21-én, Volodimir Zelenszkij ukrán elnök (videokonferencián keresztül) sürgette Kijev csatlakozását a projekthez, Antony Blinken jelenlegi amerikai külügyminiszter pedig megígérte az ehhez szükséges pénzügyi támogatást.[6]

Ami Ukrajnát illeti, fontos kiemelni, hogy a „prométheuszi" eszme az elmúlt években jelen-

[6] Uő: Il cordone sanitario atlantico. *Eurasia. Rivista di studi geopolitici* (Parma) 2017/4. sz. 12–13. o. [Ezen a ponton, az újabb történelmi-politikai fejlemények miatt, pontosítanunk kell majd „Közép-Európa ideájával" kapcsolatban annak egy részét, ami lapunk korábbi, fentebb hivatkozott számában geopolitikai tekintetben elhangzott. *(A szerk.)*]

tős fellendülést élt meg a határain belül Olena Szemenjaka szellemi munkálkodásának köszönhetően (ideológus, a Nemzeti Testület, az azerbajdzsáni mozgalom politikai szárnya nemzetközi titkárságának vezetője).

A 2014-ben, az „Euromaidan" eseményei után megalakult csoportot Andrij Biletszkij alapította (Arszen Avakov volt belügyminiszter és oligarcha védnöksége alatt, aki azon dolgozott, hogy az Azov afféle kulturális-ideológiai monopóliumot képezzen az ukrán szélsőjobbon belül), s egyfajta valódi paradigmaváltást jelentett az olyan pártok hagyományos retorikájához képest, mint a Szvoboda és a Pravji Szektor, melyek a keményvonalas banderizmus örökségében meghúzódva az államközpontú nacionalizmus régimódi formájának hordozói voltak.

Organikus építészet (2019)

A nemzeti/regionálisról nemzetközivé (kontinentálissá és globálissá) való nézőpontváltás főszereplője Szemenjaka volt. Különösen a Plomin (Láng) Kiadónak köszönhetően az ideológus (a fent említett Pravji Szektor egykori aktivistája) sűrű kapcsolati hálót tudott kiépíteni a külföldi országokkal, aminek köszönhetően az Azov számos más, a jobboldali szélsőségesség galaxisába tartozó mozgalommal alakított ki kapcsolatot Európában és Észak-Amerikában (itt különösen az úgynevezett *Alt-Right* csoportokkal).

Olena Szemenjaka elgondolása ezért megérdemel egy rövid magyarázatot. Az Ernst Jünger és Martin Heidegger gondolkozását elemző disszertáció szerzője, Dominique Venner műveinek ukrán nyelvre ültetője 2014-ig baráti kapcsolatokat ápolt Alekszandr Dugin orosz gondolkozóval, aki korábban tagja volt az „ukrán tradicionalista klubnak" is. Szemenjaka geopolitikai perspektívája azonban az „Euromaidan" fent említett eseményei hatására gyökeresen megváltozott. Ez, ahogy ő maga elismeri, távolról sem volt igazi „forradalom" (ahogyan azt a nyugati propaganda ábrázolta), de felébresztették a hazafias szellemet és az ukrán nemzet *„megnyilvánult sorsának"* tudatát.

A geopolitikai projektben, melynek szóvivője Szemenjaka, Piłsudski „prométheuszi" vízióját az ukrán igényekhez igazítják. Valójában Európa liberális progresszivizmustól való „visszahódításának" előőrseként (a kifejezést Szemenjaka pontosan spanyolul használja: *reconquista*) mutatják be Ukrajnát. Ehhez a

„rekonkvisztához" azonban mindenekelőtt egy államtömb, egy *Intermarium* (egy másik visszatérő kifejezés az ideológus munkásságában) felépítésére van szükség a Balti-tenger és a Fekete-tenger között, amely képes megfékezni a putyini „neobolsevizmust".

Szemenjaka különösen a Jurij Lipa és Sztanyiszlav Dnyisztrianszkij köré szerveződő ukrán geopolitikai iskola elméleteit veszi alapul, hogy a kelet-európai ország *„megnyilvánult sorsát"* a történelmi és földrajzi realitások alapján újragondolja. Különösen az észak–dél polarizációra összpontosít, amelynek célja, hogy szembeszálljon az (orosz kultúrában alapvető) nyugat–kelet dichotómiával, s hogy a földrajzot az ukrán identitás kulcsfontosságú vektorává tegye. Elképzelése szerint az észak–déli tengely (amelyben az északi germán szellem és a déli görög szellem olvad össze) a Kijevi Rusz és a Rurik-dinasztia választása volt, s az ukrán nacionalisták ezek természetes etnikai örököseiként tekintenek magukra.

Szemenjaka itt Dmitro Doncov (1883–1973) elméleteit veszi át, akit széles körben az ukrán spiritualitás atyjaként tartanak számon. Doncov az orosz és a fehérorosz identitást egyfajta etnikai szélhámosságnak tekintette (annak ellenére, hogy ugyanazon keleti szláv törzshöz tartoznak, mint az ukránok), és Oroszország vonatkozásában nyíltan *„mongol kulturális mutációról"* beszélt.

E perspektívában az Intermarium-államtömb mint az „Új Európa" epicentruma áll harmadik helyen, amelyben Guillaume Faye archeofuturisztikus tézisei alapján (aki azonban kifejezetten „Euroszibériáról" beszélt) egyesül az innováció és a hagyomány. Ebben a Baltitól a Fekete-tengerig húzódó térségben a nemzeti megosztottságokat az „etnofuturizmus" eszménye hidalja át: az itt élő szláv népek egyfajta teljes keveredése, ami bizonyos szempontból megfelel a fentebb említett lengyel–litván föderáció arisztokráciája által felkarolt *„Európa szarmatái"* messianisztikus mítosznak.

Bármennyire érthető is, hogy az ukrán ideológus projektje lenyűgözi az európai antiliberális jobboldal jelentős hányadát, el kell mondanunk, hogy az említett „Intermarium"-blokk geopolitikailag nélkülözi a „partokat" (vagyis a nehezen átléphető határokat), és bár jelentős természeti erőforrásokkal rendelkezik, nincs valódi értéke, mert a túlélés érdekében elkerülhetetlenül függővé kell válnia a Távol-Nyugattól (az Egyesült Államoktól).

„(…) a valóságban a görög mítosz [Prométheusz] jelentése egészen más. (…) a mitológiai téma »lengyel« értelmezése egy tisztán modern, »demokratikus« és »progresszív« látásmód termékének tűnik, amelynek semmi köze a téma eredeti jelentéséhez."

Következésképpen az azovi prométheuszi elképzelés könnyen az atlanti érdekek egyik ágának szerepére redukálható. Végül maga Szemenjaka (akinek ismernie kell a titanizmus és a gigantizmus jüngeri és heideggeri kritikáját), amikor a prométheizmust a neobolsevik és a liberális-progresszív kettős despotizmus elleni küzdelem szinonimájaként használja (mint sokan mások, akikre e téren hivatkozik), figyelmen kívül hagyja a kortárs társadalom merőben titáni jellegét. Hésziodosz szavaival élve ez a titáni hübrisz visszatérését jelentené a nyugati száműzetésből (*„hol végződik a föld, a dohos szagu messze vidéken"* [Trencsényi-Waldapfel Imre fordítása]), ahová az olümposzi istenek zárták.

Ford. Molnár András